



Keskustelua

Matkailu- ja vapaa-ajan tutkimusaineistoja Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa

Hannele Keckman-Koivuniemi

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD / Tampereen yliopisto

Mikä aineisto? Mikä arkisto?

Tutkimusaineistot sisältävät usein aiemmin vähälle huomiolle jäänyttä tai täysin analysoimatonta materiaalia, josta riittäisi vielä tutkittavaa. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, FSD, arkistoi alansa kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia elektroniseen muotoon tallennettuja tutkimusaineistoja¹. Tietoarkistoon on arkistoitu sekä kansallisia että kansainvälisiä aineistoja ja aineistosarjoja.

Aineistoja² voi tietyin ehdoin tilata tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön, esimerkiksi uuden tutkimuksen tausta- ja vertailumateriaaliksi, seminaarityön ja opinnäytteen pääaineistoksi tai menetelmäkurssin harjoitusaineistoksi. Muiden maiden tietoarkistoihin tallennetut tuhannet datat ovat niin ikään saatavilla tietoarkiston kautta.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto vastaa myös aineistoihinsa liittyvästä tietopalvelusta ja edistää aineistojen käyttöä tutkimuksessa ja opetuksessa. Tampereen yliopiston yhteyteen vuonna 1999 perustettu tietoarkisto palvelee koko Suomea. Katsauksessani esittelen lyhyesti FSD:hen arkistoituja³ matkailua ja vapaa-aikaa tarkastelevia tutkimusaineistoja. Katsaukseni lopussa on tietoarkiston yhteystiedot ja linkkejä aiheeseen liittyville Internet-sivuille.

¹ Tyypillinen tietoarkistoon arkistoitu kvantitatiivinen aineisto on kerätty posti-, puhelin- tai käyntikyselyllä ja kyselyvastaukset on tallennettu havaintomatriiseiksi. Tyypillinen arkistoitu kvalitatiivinen aineisto on puolestaan puhetta, kuvaa tai tekstiä elektronisena tallenteena.

² Tietoarkiston aineistovarannossa on lehden julkaisuhetkellä yli 600 tutkimusaineistoa. Suurin osa niistä on kvantitatiivisia. Varanto kasvaa usealla kymmenellä aineistolla joka vuosi.

Eurobarometrit ja matkailu

Eurobarometrit ovat samanaikaisesti Euroopan unionin maissa toteutettavia kyselytutkimuksia, joissa kartoitetaan jäsenmaissa asuvien henkilöiden sosiaalisia ja poliittisia mielipiteitä. Nämä Euroopan komission rahoittamat tutkimukset sisältävät sekä toistuvia että vaihtuvia teemoja. Käyntikyselyjä tehdään kussakin maassa noin tuhat. Tutkimussarja käynnistyi 1970-luvun alku-puolella, Suomi on ollut barometreissä mukana vuodesta 1995 (osittain jo vuodesta 1993). Lisäksi tehdään suppeampia Flash Eurobarometrejä sekä Euroopan unionin ehdokasmaille suunnattuja barometrejä (CCEB).

Lomamatkat ovat olleet eurobarometriä pääteemana kaksi kertaa. Eurobarometri 25 (FSD0074) toteutettiin huhtikuussa 1986. Tutkimuksessa vastaajia pyydettiin kertomaan edellisvuoden lomamatkoistaan. Heiltä kysyttiin muun muassa miten he olivat varanneet matkansa, missä maissa ja millaisissa paikoissa he olivat käyneet, missä olivat yöpyneet, miten liikkuneet ja kuinka tyytyväisiä he olivat kokemaansa. Samoja asioita tarkasteli Eurobarometri 48.0 (FSD0029), joka kerättiin loka-marraskuussa 1997. Se sisälsi lisäksi yksityiskohtaisempia kysymyksiä esimerkiksi matkakohteen valintaperusteista, lomamatkoilla käytetyistä rahasummista ja maksutavoista sekä ostetuista tuotteista.

Monet muut eurobarometrit sisältävät joitakin matkailuun liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi Eurobarometri 44.1 (FSD0049) vuodelta 1995 tarkastelee yhtenä teemana Euroopan yhteisen valuutan vaikutusta matkailuun, Eurobarometri 49 (FSD0030) lapsiseksiturismia ja Eurobarometri 59.2 (FSD2106) juna-matkailua. Lisäksi EU:n ehdokasmaille suunnatuissa barometreissa 2001.1, 2002.2 ja 2003.1 (FSD2012, FSD2027 ja FSD2028) kartoitetaan maita, joissa vastaajat ovat viime vuosina työskennelleet ja vierailleet. Nuorisolle suunnatussa eurobarometrissä on puolestaan selvitetty yleisesti ulkomaan matkoja sekä erityisesti opiskelua ja työntekoa ulkomailla (FSD0037 EB34.2).

Muita matkailuaineistoja

Useissa elämäntyyliä ja kulutusta tutkivissa kotimaisissa arkistoaineistoissa on joitakin matkailuaiheisia kysymyksiä. Esimerkiksi Suomi 1999: kulutus ja

³ Tietoarkiston aineistoluettelossa on myös kuvailtuja aineistoja. Niitä ei ole tallennettu tietoarkistoon, mutta ne ovat kuitenkin saatavilla tieteelliseen käyttöön. Useissa kuvailluissa aineistoissa on tarkasteltu vapaa-aikaa, esim. World Values Surveyt 1995-1997 ja 1999-2001 (FSD0152 ja FSD0157) sekä Vanhojen Nokialaisten haastatteluja - Suomen Kumitehdas Oy:n Nokian tehtaitten entisten työläisten haastatteluja (FSD1341). Tieto kuvaillun aineiston sijaintipaikasta, saatavuudesta ja mahdollisesta maksullisuudesta löytyy aineiston kuvailun yhteydestä: http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/kaikki_kuvaillut_numeroittain.html.

elämäntapa vuosituhanen vaihteessa -aineistossa (FSD1241) kartoitetaan muun muassa lomamatkojen välttämättömyyttä ja matkustamisen riskejä. Parissa nuorisobarometrissä (FSD1225 ja FSD2099) selvitetään nuorten matkailuun suuntaamaa kulutusta.

Tietoarkistossa on myös lukuisia muita aineistoja, jotka sivuavat matkailututkimusta. Esimerkiksi matkailullista vetovoimaa on selvitetty eri näkökulmista. Kunnallisalan vuoden 1997 ilmapuntariaineistoissa (FSD1118 ja FSD1119) on kysytty sekä kuntalaisten että kuntajohdon näkemyksiä matkailullisesti vetovoimaisista maakunnista. Vuoden 2003 ilmapuntareissa puolestaan arvioitiin EU:n laajentumisen vaikutuksia maakuntamatkailun vetovoimalle (FSD2092 ja FSD2093). Vuosien 1995 ja 1998 energia-asetutkimuksissa (FSD1308 ja FSD1311) on selvitetty vastaajien näkemyksiä ydinjätteiden loppusijoituksen ja ydinvoimalan rakentamisen vaikutuksista kunnan vetovoimaan matkailukohteena.

Vapaa-aikaa monelta kantilta

Vapaa-aikaa on niin ikään tarkasteltu joko yksittäisenä kysymyksenä tai yhtenä teemana lukuisissa arkistoiduissa tutkimusaineistoissa. Ensi vuonna kerättävä ISSP 2007¹ keskittyy yksityiskohtaisemmin vapaa-ajan ja urheilun kysymyksiin.

Tietoarkiston kansainvälisistä datoista esimerkiksi International Social Survey Programme -aineistot vuosilta 1989 ja 1997 (FSD0105 ja FSD0113) sekä Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä -aineistot (FSD1093-FSD1095) kartoittavat yleisesti vapaa-ajan tärkeyttä.

Vapaa-ajan vaikutuksia onnellisuuteen ja elämänlaatuun tarkastellaan Eurobarometreissä 19 ja 52.1 (FSD0068 ja FSD0090). Ehdokasmaiden eurobarometrissä 2003.1 (FSD2028), nuorille suunnatussa Eurobarometrissä 55.1OVR (FSD0098), Pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa (FSD1017) sekä Baltian muutos 1993 -aineistossa (FSD1046) selvitetään lisäksi vapaa-ajanviettoa.

Vapaa-aikaa tarkastellaan niin ikään useissa kansallisissa aineistoissa. Vuoden 1995 Elämäntyylitutkimus (FSD1229) kartoittaa muun muassa vastaajien harrastuksia, lomanviettotapoja ja lomatoiveita. Liikuntatutkimukset vuosilta 2001–2002 (FSD1284 ja FSD1285) selvittävät kansalaisten vapaa-ajan liikuntaharrastuksia. Ammattirakenteen ja sosiaalisen aseman muutos 1988

¹ International Social Survey Programme, ISSP, on maailmanlaajuinen yhteiskuntatieteellinen vertailututkimusohjelma. Kansainvälisesti integroituja aineistoja kerätään vuosittain. ISSP on koonnut sekä seuranta- että ajankohtaisia tietoja eri maanosien maiden kansalaisten toiminnasta ja yhteiskunnallisista mielipiteistä vuodesta 1985. Lisätietoja ISSP-ohjelmasta: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/kvdata/issp.html> ja <http://www.issp.org/>.

ja 1994 (FSD1139 ja FSD1045), Tietoyhteiskunta, tietotyö ja ammattirakenteen muutos 2000 (FSD1177) sekä Palkallisen ja palkattoman työn jako perheessä 1998 (FSD1113) kartoittavat vapaa-ajanviettoa.

Tietoarkistossa on lisäksi tutkimusaineistoja, joissa on kuvattu tiettyjen ihmisryhmien vapaa-aikaa. Perhebarometri 2001 (FSD1176) tarkastelee lapsen vapaa-aikaa huoltajan näkökulmasta. Vapaa-ajan vietto ja harrastukset ovat yhtenä teemana vuoden 1997 Opiskelijabarometrissa (FSD1115), Opiskelijan elämää -aineistossa (FSD2103) ja Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimuksessa 1993–1998 (FSD1292). Suomenruotsalaisten kulttuurikäyttäytyminen 1992 -aineisto (FSD1183) kartoittaa ruotsia äidinkielenään puhuvien suomalaisten vapaa-aikaa ja kulttuuritoimintaa. Myös maaseudun naisten elämää havainnoivissa aineistoissa (FSD2043 Maaseudun naiset 1993, FSD2000 Maaseudun naisten päiväkirjat ja FSD2016 Maaseudun naisten elämänmuodot) käsitellään vapaa-aikaa. Kuntalaisten arvioita asuinpaikan harrastusmahdollisuuksista ja kulttuuripalveluista kartoittaa Kaupunkipalvelututkimus 1983 (FSD1200), turkulaisten ja tamperelaisten vapaa-ajanviettoa selvittävät tarkemmin Turkulaisten hyvinvointi 1995 (FSD2077) ja Tampereen terveys- ja sosiaalikysely 2002 (FSD1355).

Vapaa-ajan tärkeyttä selvittävät yksittäisillä kysymyksillä myös muun muassa seuraavat kotimaiset aineistot: Telakoiden työntekijäkysely 1992 (FSD1141), Aikuiset avunsaajina 1996 (FSD1112), Puolueiden ajankohtais-tutkimus 1990 (FSD1016), Nuoret ja presidentinvaalit 2000 (FSD1048) sekä Nuorisobarometri 2003 (FSD2015).

Mistä ja miten aineistoja saa?

Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon tallennetut tutkimusaineistot on kuvailtu yksityiskohtaisesti tietoarkiston verkkosivuilla. Aineistoja voi selailta verkossa numeroittain, otsikoittain, tieteenaloittain, asiasanoittain ja sarjoittain. Myös aineistojen kyselylomakkeita ja kuvailutiedot sisältäviä koodikirjoja voi lukea verkossa.

Tutkimusaineistoja voi tilata maksutta tutkimus- ja opetuskäyttöön. Data toimitetaan tilaajan toivomassa tiedostoformaattissa, kvantitatiivinen aineisto yleensä SPSS portable -tiedostona. Jatkokäyttöön luovutetaan myös muuta aineistoon liittyvää materiaalia (aineiston kyselylomake ja koodikirja PDF-tiedostoina, haastattelu- ja kirjoitusohjeet tms.). Lisäksi Menetelmäopetuksen tietovaranto, MOTV, sisältää muutamia harjoitusaineistoja, joita voi ladata verkosta vapaasti.

Aineistoista ja niiden tilaamisesta saa lisätietoa tietoarkiston www-sivuilta:

- Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto: <http://www.fsd.uta.fi/>
- Aineistosivu: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/>
- Aineistojen tilaaminen: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/jatkokayttotilaus.html>
- Menetelmäopetuksen tietovaranto: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>